

مقایسه سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل در افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار

جهانگیر کرمی^۱، محمد جشن پور^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر مقایسه سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل در افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار بود. روش پژوهش، علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مردان بهنجار و همچنین مردان وابسته به مواد مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد شهر کرمانشاه بودند. نمونه پژوهش را ۳۰۴ شرکت کننده وابسته به مواد و بهنجار تشکیل می دادند. روش نمونه گیری در دسترس بود. گروه‌ها از لحاظ سن و تحصیلات همتا شدند. برای جمع آوری داده‌ها از مقیاس کنترل راتر، سبک دلبستگی بزرگسالان و پرسش نامه سبک‌های عاطفی استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین افراد سوء مصرف کننده مواد با افراد عادی در سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل تفاوت معناداری وجود دارد. سبک دلبستگی اجتنابی و دوسوگرا، سبک عاطفی پنهان کاری و منبع کنترل بیرونی در گروه وابسته به مواد بیشتر بود. با توجه به نتایج پژوهش، می توان گفت که سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل در گرایش افراد به اعتیاد نقش دارند. بنابراین، می توان گفت که از دلایل احتمالی گرایش افراد به اعتیاد، سبک‌های دلبستگی نایمن و سبک‌های عاطفی نادرست و منبع کنترل بیرونی است.

کلید واژه‌ها: سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی، منبع کنترل، اعتیاد

۱. دانشیار، گروه روانشناسی، دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

۲. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران. پست الکترونیک:

jashenpour@gmail.com

مقدمه

اعتیاد یک بیماری جسمی - روانی است که همه ابعاد زندگی، سلامتی فرد، خانواده و جامعه را به خطر می‌اندازد. در واقع این مسئله یک مشکل بزرگ فردی و اجتماعی است که علاوه بر عوارض جسمی و روانی آن برای افراد معتاد، سلامت جامعه را نیز از نظر اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مورد تهدید و آسیب قرار می‌دهد (کاری، غفاری و موسی‌زاده، ۱۳۹۳). در دهه‌های اخیر جهان با آمارهای تکان دهنده‌ای از شیوع اعتیاد به مواد مخدر در سطح جوامع مواجه شده است. این پدیده در کشور ما نیز شیوع زیادی دارد. پایین آمدن سن اعتیاد، شیوع اعتیاد در مدارس و بالأخره وجود بیش از صد هزار زندانی مرتبط با اعتیاد در کشور بیانگر ضرورت شناسایی عوامل مرتبط با اعتیاد است (خیری، عبداللهی و شاهقلیان، ۱۳۹۲). در زمینه وابستگی به مواد و اعتیاد، عوامل گوناگون روانشناختی، اجتماعی، خانوادگی و زیست‌شناختی نقش دارند (مگید^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). اگر چه بررسی تمامی عوامل به وجود آورنده اعتیاد، کاری دشوار است اما شناسایی عواملی که قدرت پیش‌بینی کنندگی بیشتری دارند از اهمیت خاصی برخوردار است (قدیمی، ۱۳۹۳). در پژوهش حاضر سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

سبک دلبستگی نقش مهمی در چگونگی سازگاری افراد و پیشگیری از انجام رفتارهای خطرناک مثل اعتیاد دارد (نیکرسون و ناگل^۲، ۲۰۰۵). نظریه دلبستگی اولین بار توسط بالبی^۳ (۱۹۸۳) مطرح شد. طبق این نظریه در طول زمان یک الگوی پایدار بین نوزاد و مراقب اولیه شکل می‌گیرد که منشأ باورها و انتظارات آینده فرد می‌شود و بر روابط، احساسات و رفتارهای آتی وی تأثیر می‌گذارد (بالبی، ۱۹۸۳). هازن و شاور^۴ (۱۹۸۷) بر اساس نظریه دلبستگی بالبی، دلبستگی بزرگسال را پایه‌گذاری کردند. این پژوهشگران به دو شکل دلبستگی بزرگسال را تعریف کردند: الف) بازنمایی‌های درونی یا الگوهایی که رفتار میان‌فردی و پردازش اطلاعات را هدایت می‌کند و ب) راهبردها و شیوه‌های

1. Magid
2. Nickerson & Nagle

3. Bowlby
4. Hazan & Shaver

اختصاصی که افراد برای حفظ امنیت خود استفاده می کنند. آن‌ها بر اساس نتایج به دست آمده از پژوهش‌های انجام شده در زمینه سبک‌های دلبستگی نوزادی؛ سبک‌های دلبستگی بزرگسال را در سه طبقه ایمن، اجتنابی و دوسوگرا معرفی کرده‌اند. افرادی که دلبستگی ایمن دارند نسبت به افرادی که سبک دلبستگی اجتنابی یا دوسوگرا دارند در مواقع تنش، بهتر می‌توانند حمایت‌های اجتماعی را جلب نموده و خود را با شرایط سازگار سازند (پاکدامن، ۱۳۸۰). سبک‌های دلبستگی می‌تواند با سوء مصرف مواد، مشکلات عاطفی، هیجانی و بین فردی در بزرگسالی همراه باشد (پالک و زایاک^۱، ۲۰۱۳؛ دوماس، بلاسی و میشل^۲، ۲۰۰۷؛ مولنار، ساداوا، دکورویل و پریر^۳، ۲۰۱۰؛ ویلیامز و کلی^۴، ۲۰۰۵؛ کاری و همکاران، ۱۳۹۳؛ خیری و همکاران، ۱۳۹۲؛ برجعلی، برشان و درتاج، ۱۳۸۸؛ ثوربرگ و لیورز^۵، ۲۰۱۰). کودکان دارای سبک دلبستگی نایمن، شخصیتی بی‌عاطفه دارند که مشخصه آن کناره‌گیری هیجانی، فقدان احساس، ناتوانی در برقراری روابط محبت‌آمیز و عاطفی با دیگران است. این ویژگی‌ها باعث می‌شود که به سمت اعتیاد گرایش پیدا کنند. در این شرایط احتمال همراهی تجربه عواطف منفی، مهارت‌های مقابله‌ای ضعیف، مکانیزم‌های رشد نیافته، سبک شناختی معیوب، تعارض درون‌روانی و بین‌شخصی با سبک دلبستگی نایمن بیشتر است (برهانی، ۲۰۱۳).

۱۰۷

منبع کنترل یکی دیگر از متغیرهای روانشناختی تأثیرگذار در گرایش فرد به اعتیاد است، منبع کنترل اولین بار توسط راتر^۶ (۱۹۶۶) معرفی شد. راتر عنوان کرد که منبع کنترل افراد یک صفت نسبتاً باثبات است. بر طبق نظر راتر، جهت‌گیری منبع کنترل افراد به گونه‌ای تعریف می‌شود که فرد موفقیت‌ها یا شکست‌های خود را به عوامل درونی یا بیرونی نسبت می‌دهد. افراد با توجه به منبع کنترل به دو دسته تقسیم می‌شوند: گروهی که موفقیت و شکست‌های خود را به عوامل درونی نسبت می‌دهند و گروهی که موفقیت و شکست‌های خود را به عوامل بیرونی نسبت می‌دهند. به گروه اول افراد دارای منبع کنترل

1. Paulk & Zayac
2. Doumas, Blasey & Mitchell
3. Molnar, Sadava, De Courville & Perrier

4. Williams & Kelly
5. Thorberg & Lyvers
6. Rotter

درونی و به گروه دوم افراد دارای منبع کنترل بیرونی می‌گویند (سیف، ۱۳۹۱). افراد با منبع کنترل درونی سالم‌تر هستند، سازگاری روانشناختی بهتری دارند و موفقیت‌های بیشتری در زندگی کسب می‌کنند. منبع کنترل افراد تأثیر زیادی بر رفتارهایشان دارد. افرادی که معتقدند توانایی‌های آن‌ها تأثیری در دریافت تقویت ندارد، اغلب ارزش کمی برای تلاش‌هایشان قائلند. در مقابل افراد دارای منبع کنترل درونی معتقدند که کنترل جدی بر زندگیشان دارند و طبق آن نیز رفتار می‌کنند (شولتز و شولتز، ۲۰۰۹؛ ترجمه سید محمدی، ۱۳۸۸). از نظر لفقورت^۱ (۱۹۸۲) افرادی که منبع کنترل درونی دارند مهارت‌های سازش یافته تری در رابطه با اجتماع دارند. همچنین، رفتارهای خود ویرانگری همچون سیگار کشیدن، مصرف مشروبات الکلی و اعتیاد به مواد مخدر کمتر در آن‌ها دیده می‌شود (الماسی، ۱۳۷۷؛ توریانو، وایتمن، هامپسون، رابرتز و مروزک^۲، ۲۰۱۲؛ چراغی، ۱۳۸۹). در تحقیق اصغری، کردمیرزا و احمدی (۱۳۹۲) نتایج نشان داد که بین نگرش مذهبی و منبع کنترل با گرایش به سوء مصرف مواد رابطه معنی‌دار وجود دارد. به عبارتی افراد با منبع کنترل درونی گرایش کمتری به سوء مصرف مواد دارند اما افراد با منبع کنترل بیرونی گرایش بیشتری به سوء مصرف مواد دارند.

یکی از علل ایجاد کننده و تداوم بخش اعتیاد تنظیم هیجان و یا سبک‌های عاطفی است. سوء مصرف مواد ناشی از سطح پایین راهبردهای نظم‌جویی هیجان مثبت و ناتوانی در مقابله مؤثر با هیجان‌ها و مدیریت آن‌ها، به ویژه در شروع مصرف مواد است (پارکر، تایلور، ایستابروک، اسکال و وود^۳، ۲۰۰۸). برخی پژوهشگران سبک‌های عاطفی را به جای روش‌های تنظیم هیجانی به کار برده‌اند. آن‌ها سبک‌های عاطفی را به سبک‌های پنهان کاری، سازگاری و تحمل طبقه‌بندی کرده‌اند. ویژگی‌های سبک پنهان کاری شامل بازداری و دیگر راهبردهای معطوف به مخفی کردن یا اجتناب از هیجان‌ات بعد از ظهور آن‌ها است. سبک سازگاری به معرفی افرادی می‌پردازد که قادرند در حل مسائل سازشی اطلاعات هیجانی را به دست آورند و به کار گیرند. افراد دارای این سبک بهتر قادرند تا

1. Lefcort
2. Turiano, Whiteman, Hampson,
Roberts, & Mroczek

3. Parker, Taylor, Eastabrook, Schell
& Wood

مطابق الزامات بافت و محیط، تجربه و ابراز هیجانی را تعدیل و تنظیم کنند. سبک تحمل ویژگی افرادی است که در پاسخ به برانگیختگی ناشی از تجربه‌های هیجانی راحت و غیردفاعی واکنش نشان می‌دهند. این افراد در مقابل فشار و پریشانی تحمل بالایی دارند (نریمانی، شاه‌محمدزاده، امیدوار و امیدوار، ۱۳۹۳). پژوهش‌های متعددی نشان داده‌اند که سوء‌مصرف کنندگان مواد در چگونگی تنظیم کردن هیجان‌ات و نیز سبک‌های عاطفی خود مشکل دارند. تنظیم هیجان با موفقیت در حوزه‌های مختلف زندگی مرتبط است. دشواری در تنظیم هیجان‌ات یکی از مشکلات شایع در افراد سوء‌مصرف کننده مواد است که منجر به شکست در مدیریت حالات عاطفی و هیجانی در این گروه از افراد می‌گردد (برجعی، اعظمی و چوپان، ۱۳۹۵؛ مایبرگ^۱، ۲۰۱۱؛ مزبج^۲ و همکاران، ۲۰۰۷؛ اسماعیلی نسب، اندامی خشک، آزر می و ثمررخ، ۱۳۹۳؛ جانفزا و شیرازی، ۱۳۹۴).

با توجه به تأثیر مخرب اعتیاد بر فرد و جامعه، به نظر می‌رسد که انجام مطالعات بیشتر در حوزه اعتیاد بتواند در مورد سبب‌شناسی آن کمک کننده باشد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف مقایسه سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل در افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار انجام شد. سؤال پژوهش حاضر این بود که آیا بین گروه سوء‌مصرف کننده مواد و گروه بهنجار در زمینه سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل تفاوت وجود دارد؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

پژوهش حاضر از نوع علی - مقایسه‌ای بود که در آن سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل در افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار مورد مقایسه قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی مردان وابسته به مواد بود که به مراکز ترک اعتیاد شهر کرمانشاه در سال ۹۵ مراجعه کرده بودند و تمایل به شرکت در پژوهش را داشتند. جامعه آماری گروه بهنجار شامل تمامی مردان شهر کرمانشاه بود که هیچ گونه وابستگی به مواد نداشتند. نمونه آماری پژوهش شامل ۳۰۴ نفر در دو گروه بود. ۱۵۲ نفر به عنوان گروه

سوء مصرف کننده مواد به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. از بین افراد عادی نیز تعداد ۱۵۲ نفر نیز به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. گروه‌ها از لحاظ سن و تحصیلات هم‌تا شدند. ملاک‌های ورود برای گروه سوء مصرف کننده مواد شامل داشتن حداقل مدرک تحصیلی سیکل، دارا بودن ملاک‌های تشخیصی ذکر شده در راهنمای تجدید نظر شده تشخیصی و آماری اختلالات روانی^۱ برای وابستگی به مواد و نداشتن بیماری‌های روانی بود. پس از انتخاب نمونه و هم‌تاسازی گروه‌ها، برای شرکت کنندگان توضیح داده شد که داده‌های جمع‌آوری شده صرفاً جهت یک کار پژوهشی است و اطلاعات دریافتی محرمانه باقی خواهد ماند. پس از اعلام رضایت شرکت کنندگان، پرسش‌نامه‌های پژوهش در اختیار آن‌ها قرار گرفت و پس از تکمیل جمع‌آوری شد.

ابزار

۱. پرسش‌نامه سبک‌های دل‌بستگی: این پرسش‌نامه با استفاده از مواد آزمون دل‌بستگی هازن و شیور (۱۹۸۷) ساخته شده و در دانشجوین دانشگاه تهران هنجاریابی شده است (به نقل از بشارت، ۱۳۸۴). این پرسش‌نامه دارای ۱۵ گویه است و سه سبک دل‌بستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا را در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (خیلی کم تا خیلی زیاد) می‌سنجد. حداقل و حداکثر نمره آزمودنی در زیر مقیاس‌های آزمون به ترتیب ۵ و ۲۵ است. ضرایب آلفای کرونباخ در زیر مقیاس‌های ایمن، اجتنابی و دوسوگرا در نمونه دانشجویی شامل ۸۶۰ دختر و ۶۲۰ پسر برای کل دانشجویان به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۴، ۰/۸۵ و برای دانشجویان دختر ۰/۸۶، ۰/۸۳، ۰/۸۴ و برای دانشجویان پسر ۰/۸۴، ۰/۸۵، ۰/۸۶ گزارش شده است که نشانه همسانی درونی خوب پرسش‌نامه است (صادقی بیدمشکی و میرهاشمی، ۱۳۹۵). روایی محتوایی مقیاس با سنجش ضرایب همبستگی بین نمره‌های ۱۵ نفر از متخصصان روانشناسی مورد بررسی قرار گرفته است. ضرایب همبستگی از ۰/۷۷ تا ۰/۸۳ برای سبک دل‌بستگی ایمن، از ۰/۶۷ تا ۰/۸۰ برای سبک‌های دل‌بستگی اجتنابی و از ۰/۶۹ تا ۰/۸۷ برای سبک دوسوگرا گزارش شده است (صادقی بیدمشکی و میرهاشمی، ۱۳۹۵).

۲. پرسش نامه سبک‌های عاطفی: پرسش نامه سبک‌های عاطفی توسط هافمن و کاشدن^۱ در سال ۲۰۱۰ تنظیم گردید. این پرسش نامه شامل ۲۰ سوال است که پاسخ گویی به آن‌ها به ترتیب به صورت: ۱- بله ۲- خیر و ۳- نمی دانم درجه بندی می شود. پرسش نامه دارای ۳ مولفه یا خرده مقیاس پنهان کاری، سازگاری و تحمل است که به ترتیب ۸، ۷ و ۵ سوال دارند. روایی آن توسط پژوهشگران تایید شده است. در پژوهش کارشکی (۱۳۹۲) پایایی هر یک از خرده مقیاس‌های پنهان کاری ۰/۷۰، سازگاری ۰/۷۵ و تحمل ۰/۵۰ و پایایی کل برابر ۰/۸۱ گزارش شده است. در کل شاخص روایی و پایایی این پرسش نامه رضایت بخش است (برندت، جانسون، اشمیت و زولنسکی^۲، ۲۰۱۲).

۳. پرسش نامه منبع کنترل راتر: این ابزار توسط راتر (۱۹۶۶) طراحی و ساخته شده است. این پرسش نامه یک پرسش نامه خودسنجی است که شامل ۲۹ ماده است. هر ماده دارای دو جمله به صورت الف و ب است. آزمودنی باید از بین دو جمله که یکی نشانگر عقیده بیرونی و دیگری درونی است یکی را انتخاب کند. پایایی بازآزمایی مقیاس در گروهی از دانشجویان از ۰/۵۵ تا ۰/۸۳ محاسبه شده است و ضرایب همسانی درونی از ۰/۶۳ تا ۰/۷۹ گزارش شده است. همچنین پایایی بین دو نیمه ۰/۶۵ برای مردان و ۰/۷۹ برای زنان و ضریب کودر ریچاردسون^۳ برای نمونه‌های مختلف در دامنه‌ای از ۰/۶۹ تا ۰/۷۶ گزارش شده است (راتر، ۱۹۶۶). ضریب آلفای کرونباخ مقیاس کنترل درونی - بیرونی راتر در نمونه‌های ایرانی ۰/۷۰ محاسبه شده است (شیخی فینی، ۱۳۷۲). در پژوهش اصغری و همکاران (۱۳۹۲) ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۸ گزارش شده است.

یافته‌ها

در جدول ۱ میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای سبک‌های عاطفی، سبک‌های دلبستگی و منبع کنترل به تفکیک گروه ارائه شده است.

1. Hofmann & Kashdan
2. Brandt, Johnson, Schmidt, & Zvolensky

3. Kuder-Richardson

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه به تفکیک گروه‌ها

متغیر	گروه وابسته به مواد		گروه بهنجار	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
سبک‌های دلبستگی	ایمن	۱۰/۲۸	۲/۱۴	۳/۰۷
	اجتنابی	۱۳/۳۶	۳/۲۰	۳/۵۹
سبک‌های عاطفی	دوسوگرا	۱۰/۵۵	۲/۲۰	۳/۷۱
	پنهان کاری	۹/۳۰	۲/۴۳	۲/۵۹
منبع کنترل	سازگاری	۶/۷۹	۲/۳۴	۲/۶۸
	تحمل	۵/۲۸	۱/۷۹	۱/۷۵
	منبع کنترل	۹/۹۱	۲/۸۶	۴/۲۲

همانطور که در جدول ۱ قابل مشاهده است، میانگین نمرات سبک‌های عاطفی (پنهان کاری، سازگاری و تحمل)، سبک‌های دلبستگی (ایمن، اجتنابی و دوسوگرا) و منبع کنترل در دو گروه متفاوت است و در گروه وابسته به مواد میانگین نمرات سبک عاطفی پنهان کاری، سبک‌های دلبستگی اجتنابی و دوسوگرا و منبع کنترل بیشتر از افراد بهنجار است.

به منظور مقایسه سبک‌های دلبستگی از آزمون تحلیل واریانس چند متغیری استفاده شد. پیش از آزمون تحلیل واریانس چند متغیری، ابتدا باید مفروضه‌های این آزمون مورد بررسی قرار گیرند. بدین منظور از آزمون ام. باکس جهت بررسی یکسانی ماتریس واریانس‌ها - کوواریانس‌ها استفاده شد. نتایج آزمون ام. باکس حکایت از برقراری این پیش فرض داشت ($p > 0/05$, $F = 1/39$ و $M = 8/36$ باکس). همچنین از آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیرها استفاده شد. نتایج آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای سبک‌های دلبستگی در بین گروه‌ها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای سبک‌های دلبستگی در دو گروه

متغیرها	آماره F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
سبک دلبستگی ایمن	۰/۸۲۷	۱	۳۰۲	۰/۴۱
سبک دلبستگی اجتنابی	۰/۹۸۶	۱	۳۰۲	۰/۳۸
سبک دلبستگی دوسوگرا	۰/۴۶۹	۱	۳۰۲	۰/۴۷

با توجه به اطلاعات جدول ۲ سطح معناداری آماره F در سبک‌های دل‌بستگی (ایمن، اجتنابی و دوسوگرا) بزرگتر از ۰/۰۵ است در نتیجه فرض همسانی واریانس خطای متغیرها در بین گروه‌ها برقرار است. با توجه به نتایج آزمون ام. باکس و لون استفاده از تحلیل واریانس چندمتغیری مجاز است. نتایج تحلیل واریانس چندمتغیری جهت مقایسه سبک‌های دل‌بستگی در بین افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار حکایت از معناداری تفاوت نمرات در دو گروه داشت ($p < 0/001$ ، $F = 1/477$ و $F = 0/404$ = لامبدای ویلکز). برای بررسی الگوهای تفاوت از تحلیل واریانس تک متغیری به شرح زیر استفاده شد.

جدول ۳: نتایج تحلیل واریانس تک متغیری برای بررسی الگوی تفاوت در دو گروه

منبع تغییرات	متغیرهای وابسته	میانگین مجزورات	آماره F	سطح معناداری
گروه	سبک دل‌بستگی ایمن	۹۵۹/۲۱	۱۳۶/۷۸	۰/۰۰۱
	سبک دل‌بستگی اجتنابی	۴۴۰۳/۴۵	۳۷۹/۵۴	۰/۰۰۱
	سبک دل‌بستگی دوسوگرا	۱۸۰۶/۱۸	۱۹۳/۸۹	۰/۰۰۱

با توجه به مقادیر به دست آمده آماره F و سطح معناداری نمایش داده شده در جدول ۳ واضح است که میانگین نمرات سبک‌های دل‌بستگی (ایمن، اجتنابی و دوسوگرا) در دو گروه تفاوت معناداری دارد. بدین صورت که میانگین نمرات سبک‌های دل‌بستگی اجتنابی و دوسوگرا در افراد وابسته به مواد بیشتر از افراد بهنجار است و همچنین میانگین نمرات سبک‌های دل‌بستگی ایمن در افراد بهنجار بیشتر است.

به منظور مقایسه سبک‌های عاطفی از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری استفاده شد. پیش از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری، باید مفروضه‌های این آزمون مورد بررسی قرار گیرند. بدین منظور از آزمون ام. باکس جهت بررسی یکسانی ماتریس واریانس‌ها - کوواریانس‌ها استفاده شد. نتایج آزمون ام. باکس حکایت از برقراری این پیش فرض داشت ($p > 0/05$ ، $F = 1/16$ و $M = 6/95$ باکس). همچنین از آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای متغیرها استفاده شد. نتایج آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای سبک‌های عاطفی در بین گروه‌ها در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴: آزمون لون جهت سنجش برابری واریانس‌های خطای سبک‌های عاطفی در دو گروه

متغیرها	آماره F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
سبک عاطفی سازگاری	۲/۹۳۲	۱	۳۰۲	۰/۰۹
سبک عاطفی پنهان کاری	۰/۹۴۷	۱	۳۰۲	۰/۱۴
سبک عاطفی تحمل	۰/۸۱۵	۱	۳۰۲	۰/۳۷

با توجه به اطلاعات جدول ۴ سطح معناداری آماره F در سبک‌های عاطفی (پنهان کاری، سازگاری و تحمل) بزرگتر از ۰/۰۵ است در نتیجه فرض همسانی واریانس خطای متغیرها در بین گروه‌ها برقرار است. با توجه به نتایج آزمون ام. باکس و لون استفاده از تحلیل واریانس چندمتغیری مجاز است. نتایج تحلیل واریانس چندمتغیری جهت مقایسه سبک‌های عاطفی در بین افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار حکایت از معناداری تفاوت نمرات در دو گروه داشت ($p < 0/001$ ، $F = 26/530$ و $F = 0/79$ = لامبدای ویلکز). برای بررسی الگوهای تفاوت از تحلیل واریانس تک متغیری به شرح زیر استفاده شد.

جدول ۵: نتایج تحلیل واریانس تک متغیری برای بررسی الگوی تفاوت در دو گروه

منبع تغییرات	متغیرهای وابسته	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری
گروه	سبک عاطفی پنهان کاری	۱۶۵/۰۵	۲۶/۰۷	۰/۰۰۱
	سبک عاطفی سازگاری	۴۸۵/۰۵	۷۶/۳۷	۰/۰۰۱
	سبک عاطفی تحمل	۱۲۱/۲۶	۳۸/۴۳	۰/۰۰۱

با توجه به مقادیر به دست آمده آماره F و سطح معناداری نمایش داده شده در جدول ۳ واضح است که میانگین نمرات سبک‌های عاطفی (پنهان کاری، سازگاری و تحمل) در دو گروه تفاوت معناداری دارد بدین صورت که میانگین نمرات سبک‌های عاطفی پنهان کاری در افراد وابسته به مواد بیشتر است و سبک‌های عاطفی سازگاری و تحمل در گروه افراد وابسته به مواد کمتر از گروه بهنجار است.

همچنین برای تعیین تفاوت گروه‌ها از نظر متغیر منبع کنترل از آزمون t مستقل استفاده شد. نتایج نشان داد که در میزان منبع کنترل بین دو گروه تفاوت معنی داری وجود دارد [$T(302) = 9/076$, $P < 0/05$]. این بدان معنی است که گروه وابسته به مواد دارای منبع کنترل بیرونی هستند.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف مقایسه سبک‌های دلبستگی، سبک‌های عاطفی و منبع کنترل در افراد وابسته به موادمخدر و بهنجار انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که میانگین نمرات سبک‌های دلبستگی اجتنابی و دوسوگرا در افراد سوء مصرف کننده مواد بالاتر از افراد بهنجار و میانگین نمرات سبک دلبستگی ایمن در افراد بهنجار بالاتر از افراد وابسته به مواد بود. این یافته‌ها به صورت مستقیم و غیرمستقیم با نتایج پژوهش‌های پالک و زایاک (۲۰۱۳)، دوماس و همکاران (۲۰۰۷)، مولنار و همکاران (۲۰۱۰)، ثوربرگ و لیورز (۲۰۱۰)، ویلیامز و کلی (۲۰۰۵)، کاری و همکاران (۱۳۹۳)، خیری و همکاران (۱۳۹۲) و برجعلی و همکاران (۱۳۸۸) همسو است. طبق نظر بالبی تجارب اولیه کسب شده توسط کودک در نظامی به نام الگوی فعال درونی، درون‌سازی می‌شود. این الگو تنها حکم یک مدل را برای ارتباطات کودک - والد دارد بلکه الگوی ارتباطات اجتماعی آینده فرد هم می‌باشد. این الگو همچنین قوانین نانوشته‌ای را برای اینکه چگونه فرد تجربه کند، ابراز وجود کند، با عواطف پریشان خود کنار بیاید، با تنش‌ها روبرو شود و مسائل زندگی را حل کند، فراهم می‌کند (الدمو، کوین و کورت، ۲۰۱۳). دلبستگی ایمن با ویژگی‌های مثبت شامل رضایت از زندگی، صمیمیت، تنظیم مناسب عواطف منفی و مقابله مسأله‌مدار در برابر مشکلات مرتبط است. دلبستگی اجتنابی با سطوح پایین تعهد و مراقبت از خود و دلبستگی دوسوگرا با دل‌مشغولی در مورد مسائل زندگی، تجربه شدید تنیدگی‌ها و رضایت کم مرتبط است (فنی و نلر، ۱۹۹۰). دلبستگی ناایمن، ظرفیت سازش اجتماعی و اطمینان به خود را با اشکال مواجه می‌سازد. کودک دارای دلبستگی ناایمن در بزرگسالی در برابر تنیدگی‌ها در ماندگی نشان می‌دهد و فاقد مهارت‌های لازم برای زندگی است (الدمو و همکاران، ۲۰۱۳). یک فرض زیربنایی و اساسی نظریه بالبی این است که در فرد بزرگسال تنیدگی‌های جسمانی یا روانشناختی به طور ناخودآگاه نظام دلبستگی کودک را فعال می‌کنند. ادراک تهدید احتمالی یا واقعی در بزرگسالی منجر به فعال شدن نظام دلبستگی کودک می‌شود. وقتی نظام دلبستگی فعال می‌شود با توجه به نوع سبک

دلبستگی موجود در فرد، وی به دنبال راهی است که در دسترس بوده و امنیت او را برآورده سازد. پس نظام دلبستگی تحت شرایط و حالت‌های مختلف از جمله تنیدگی‌ها و تهدیدها فعال می‌شود و فرد را به سمت یافتن راه‌حل متناسب با سبک دلبستگی فرد، سوق می‌دهد (اهرنس، سیچانوسکی و کاتن، ۲۰۱۲). بنابراین احتمال مجموعه رفتارهای پرخطر از جمله مصرف مواد در سبک‌های دلبستگی نایمن بالا است (کسل، واردل و روبرت، ۲۰۰۷).

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که در سبک‌های عاطفی نیز افراد وابسته به مواد با افراد بهنجار تفاوت معناداری دارند. این نتیجه همخوان با نتایج پژوهش‌های قبلی (برجعی و همکاران، ۱۳۹۵؛ مایبرگ، ۲۰۱۱؛ مزیح و همکاران، ۲۰۰۷؛ اسماعیلی نسب و همکاران، ۱۳۹۳؛ جانفزا و شیرازی، ۱۳۹۴) است. تنظیم هیجانی با توانایی ذهنی بیشتر برای پردازش اطلاعات اجتماعی همراه است. این توانایی می‌تواند به افراد کمک کند تا درک بهتری از پیامدهای منفی و زیان‌بار مواد داشته باشند و در برابر فشارهای روانی و اجتماعی ناشی از مصرف مواد موفق‌تر عمل کنند (کان و دموتروویس، ۲۰۱۰). به نظر می‌رسد که راهبردهای مثبت تنظیم هیجان همچون مدیریت هیجانی، تصمیم‌گیری، کنترل عواطف خود و دیگران، ارزیابی مجدد و بازاریابی مثبت برای از میان برداشتن کمبودهایی مثل رشد عاطفی نابسند، دشواری در سازماندهی رفتار و هیجان، داشتن هیجان منفی و پرهیز از مصرف مواد توانایی مضاعفی در افراد پدید می‌آورند. افراد وابسته به مواد به دلیل نارسایی در تنظیم هیجانی و تحمل پایین مجبور می‌شوند که برای خلاصی از هیجانات منفی راهی فوری بیابند (قاسم پور، ایل بیگی، حسن زاده و ناصری، ۱۳۹۰). تنظیم هیجانی ضعیف‌تر و راهبردهای تنظیم هیجانی منفی ممکن است مانع کنترل و سوسه مصرف باشند. از سوی دیگر نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که راهبردهای منفی تنظیم هیجان در افراد با سوء مصرف مواد ناشی از فقدان کفایت هیجانی، مهارت هیجانی نامناسب، مشکل در درک کردن احساسات خود و دیگران و توانایی کمتر برای حل تعارضات است (کله‌لند،

مگرا، فوت، روسن بلوم و کوسنگک، ۲۰۰۵).

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که میانگین نمرات منبع کنترل در افراد سوء مصرف کننده مواد بالاتر از افراد بهنجار است که این نشانگر بیرونی بودن منبع کنترل این افراد است. افرادی که منبع کنترل آن‌ها بیرونی است، در برابر اعتیاد آسیب پذیرتر هستند. این یافته با پژوهش‌های لفقورت (۱۹۸۲)، الماسی (۱۳۷۷)، توریانو و همکاران (۲۰۱۲)، چراغی (۱۳۸۹) و اصغری و همکاران (۱۳۹۲) همسو است. از نظر لفقورت (۱۹۸۳) افرادی که منبع کنترل درونی دارند مهارت‌سازش یافته‌تری در رابطه با اجتماع دارند و رفتارهای خود ویرانگری همچون سیگار کشیدن، مصرف مشروبات الکلی و اعتیاد به مواد مخدر کمتر در آن‌ها دیده می‌شود (الماسی، ۱۳۷۷). چراغی (۱۳۸۹) در یک مطالعه آزمایشی نشان داد که مشاوره گروهی و آموزش مهارت‌های زندگی موجب تغییر منبع کنترل بیرونی به منبع کنترل درونی و تقویت نگرش منفی نسبت به سوء مصرف مواد مخدر می‌شود. با توجه به یافته‌های پژوهش اخیر و نقش منبع کنترل در گرایش به سوء مصرف مواد بهتر است تدابیر لازم برای شکل‌گیری منبع کنترل درونی از ابتدای کودکی فراهم شود. مریان می‌توانند از طریق توانمندسازی، مسئولیت‌پذیری، امیدواری و خستگی‌ناپذیری منبع کنترل درونی را در کودکان تقویت کنند (اصغری و همکاران، ۱۳۹۲).

به طور کلی نتایج این پژوهش نشان داد که افراد وابسته به مواد نسبت به افراد بهنجار از نظر سبک‌های عاطفی؛ پنهان‌کاری بیشتر و سازگاری و تحمل کمتری دارند و دارای منبع کنترل بیرونی هستند. افراد وابسته به مواد از لحاظ سبک‌های دلبستگی، دارای سبک‌های دلبستگی ناایمن هستند و مشکلات بیشتری را تجربه می‌کنند. این یافته‌ها حاکی از آن است که این متغیرها، از عوامل خطرزا برای گرایش به مواد مخدر هستند. از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به عدم انتخاب تصادفی شرکت‌کنندگان اشاره کرد. پیشنهاد می‌شود که این پژوهش علاوه بر جامعه مردان، روی زنان وابسته به مواد نیز

اجرا شود. در این پژوهش به دلیل محدود بودن افراد جامعه، امکان جداسازی گروه‌های مختلف سوء مصرف کننده مواد میسر نشد، لذا پیشنهاد می‌شود که در سایر پژوهش‌ها این مسئله مورد توجه قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود که درمانگران و مسئولین مرتبط با مواد مخدر نقش سبک دلبستگی، منبع کنترل و سبک‌های عاطفی را در ابتلا به اعتیاد در نظر داشته باشند. بنابراین، می‌توان جهت پیشگیری و درمان افراد وابسته به مواد به نقش سبک دلبستگی، منبع کنترل و سبک‌های عاطفی توجه کرد.

تشکر و قدردانی

از همه کسانی که ما را در انجام پژوهش حاضر یاری رساندند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

اسماعیلی نسب، مریم؛ اندامی خشک، علی رضا؛ آزر می، هاله و ثمرخی، امیر (۱۳۹۳). نقش پیش‌بینی‌کنندگی دشواری در تنظیم هیجان و تحمل پریشانی در اعتیاد پذیری دانشجویان. فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، ۸(۲۹)، ۶۳-۴۹.

اصغری، فرهاد؛ کرد میرزا، عزت‌اله و احمدی، لیلا (۱۳۹۲). رابطه نگرش مذهبی و منبع کنترل و گرایش به سوء مصرف مواد در دانشجویان. فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، ۷(۲۵)، ۱۱۲-۱۰۳.

الماسی، علی رضا (۱۳۷۷). بررسی و مقایسه منبع کنترل افراد معتاد و غیر معتاد. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.

برجعی، احمد؛ اعظمی، یوسف و چوپان، حامد (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش راهبردهای تنظیم هیجان بر کاهش هیجان خواهی در افراد وابسته به مواد مخدر. مجله روانشناسی بالینی، ۸(۲)، ۴۴-۳۳.

برجعی، احمد؛ برشان، ادیبه و درتاج، سمیه (۱۳۸۸). بررسی نقش ترتیب تولد و سبک دلبستگی در وابستگی به مواد مخدر در بین مراجعه کنندگان به کلینیک‌های ترک اعتیاد شهر کرمان. مجله نظم و امنیت انتظامی، ۲(۳)، ۱۵۰-۱۲۷.

بشارت، محمد علی (۱۳۸۴). هنجاریابی مقیاس دلبستگی بزرگسال. گزارش پژوهشی چاپ نشده، دانشگاه تهران.

پاکدامن، شهلا (۱۳۸۰). بررسی ارتباط بین دلبستگی و جامعه طلبی در نوجوانی. پایان نامه دکتری روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه تهران.

جانفزا، منور و شیرازی، محمود (۱۳۹۴). نقش پیش‌بینی‌کنندگی دشواری‌های تنظیم هیجانی و خودکنترلی با استعداد به اعتیاد در افراد وابسته به مواد. فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، ۹(۳۳)، ۶۹-۵۷.

چراغی، اباذر (۱۳۸۹). تأثیر مشاوره گروهی توأم با آموزش مهارت‌های زندگی با رویکرد عقلانی هیجانی الیس بر منبع کنترل و تغییر نگرش دانشجویان نسبت به سوء مصرف مواد. تهران: مجموعه مقالات پیشگیری اولیه از اعتیاد ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۶۳-۳۶.

خیری، طوبی؛ عبداللهی، محمد حسین و شاهقلیان، مهناز (۱۳۹۲). مقایسه هوش هیجانی، سبک دلبستگی و عزت نفس در افراد معتاد و غیرمعتاد. فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی سلامت، ۲(۷)، ۶۹-۸۱.

سیف، علی اکبر (۱۳۹۱). روانشناسی نوین پرورشی. چاپ هشتم، تهران: انتشارات دوران. شولتز، دوان و شولتز، سیدنی آلن (۱۳۸۸). نظریه‌های شخصیت. ترجمه یحیی سید محمدی، چاپ هشتم، تهران: انتشارات ویرایش. تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۹).

شیخی فینی، علی اکبر (۱۳۷۲). بررسی رابطه انگیزش پیشرفت، منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر بندر عباس. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه تبریز.

صادقی بیدمشکی، فرزانه؛ میرهاشمی، مالک (۱۳۹۵). رابطه سبک‌های دلبستگی و طرحواره‌های ناسازگار اولیه با اختلال عملکرد جنسی. خانواده پژوهی، ۱(۲)، ۱۶۹-۱۵۵.

قاسم‌پور، عبدا...؛ ایل‌بیگی، رضا؛ حسن‌زاده، شهناز و ناصری، ابوذر (۱۳۹۰). مقایسه تنظیم هیجانی در دانشجویان سیگاری و غیر سیگاری. فصلنامه سلامت و روانشناسی، ۳(۱)، ۶۷-۵۵.

قدیمی، آزاده (۱۳۹۳). رابطه طرحواره‌های ناسازگار اولیه و باورهای فراشناختی با استعداد اعتیاد دانش‌آموزان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، چاپ نشده، دانشگاه رازی کرمانشاه.

کارشکی، حسین (۱۳۹۲). ارزیابی ساختار عاملی مقیاس سبک‌های عاطفی در دانشجویان. مجله تحقیقات علوم رفتاری، ۱(۳)، ۱۹۵-۱۸۵.

کاری، فریده؛ غفاری نوران، عدرا و موسی زاده، توکل (۱۳۹۳). مقایسه ادراک خود، خود-تنظیمی هیجانی و سبک‌های دلبستگی افراد وابسته به مواد مخدر و بهنجار. فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد، ۸(۳۲)، ۱۱۷-۱۰۵.

نریمانی، محمد؛ شاه محمدزاده، یحیی؛ امیدوار، عظیم و امیدوار، خسرو (۱۳۹۳). مقایسه سرمایه روانشناختی و سبک‌های عاطفی در بین دانش‌آموزان پسر با و بدون ناتوانی‌های یادگیری. *مجله ناتوانی‌های یادگیری*، ۴(۱)، ۱۱۸-۱۰۰.

- Ahrens, K. R., Ciechanowski, P., & Katon, W. (2012). Associations between adult attachment style and health risk behaviors in an adult female primary care population. *Journal of psychosomatic research*, 72(5), 364-370.
- Borhani, Y. (2013). Substance abuse and insecure attachment styles: A relational study. *LUX: A Journal of Transdisciplinary Writing and Research from Claremont Graduate University*, 2(1), 1-13
- Bowlby, J. (1983). *Attachment: Attachment and Loss*. Basic Books: New York, 2nd Ed.
- Brandt, C. P., Johnson, K. A., Schmidt, N. B., & Zvolensky, M. J. (2012). Main and interactive effects of emotion dysregulation and breath-holding duration in relation to panic-relevant fear and expectancies about anxiety-related sensations among adult daily smokers. *Journal of anxiety disorders*, 26(1), 173-181.
- Cleland, C., Magura, S., Foote, J., Rosenblum, A., & Kosanke, N. (2005). Psychometric properties of the Toronto Alexithymia Scale (TAS-20) for substance users. *Journal of psychosomatic research*, 58(3), 299-306
- Doumas, D. M., Blasey, C. M., & Mitchell, S. (2007). Adult attachment, emotional distress, and interpersonal problems in alcohol and drug dependency treatment. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 24(4), 41-54.
- Feeney, J.A.; & Noller, P. (1990). Adult style as a predictor of adult romantic relationship. *Journal Personality and Social Psychology*, 58(2), 282-292.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52(3), 511-524
- Hofmann, S. G& Kashdan, TB. (2010). the affective style questionnaire: Development and psychometric properties. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(2), 255 – 263.
- Kassel, J. D., Wardle, M., & Roberts, J. E. (2007). Adult attachment security and college student substance use. *Addictive behaviors*, 32(6), 1164-1176.
- Kun, B., & Demetrovics, Z. (2010). Emotional intelligence and addictions: a systematic review. *Substance use & misuse*, 45(7-8), 1131-1160.
- Lefcourt, H. M. (1982). *Locus of control: current trends in theory and research, second edition*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Magid, V., Colder, C. R., Stroud, L. R., Nichter, M., Nichter, M., & Members, T. E. R. N. (2009). Negative affect, stress, and smoking in college students: Unique associations independent of alcohol and marijuana use. *Addictive behaviors*, 34(11), 973-975.

- Mezzich, A. C., Tarter, R. E., Feske, U., Kirisci, L., McNamee, R. L., & Day, B. S. (2007). Assessment of risk for substance use disorder consequent to consumption of illegal drugs: Psychometric validation of the neurobehavior disinhibition trait. *Psychology of Addictive Behaviors*, 21(4), 508-515
- Molnar, D. S., Sadava, S. W., DeCourville, N. H., & Perrier, C. P. (2010). Attachment, motivations, and alcohol: Testing a dual-path model of high-risk drinking and adverse consequences in transitional clinical and student samples. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 42(1), 1-13
- Myerberg, L. (2011). *Forgiveness as a mechanism of self-regulation: an ego-depletion model*. Honors Theses. Paper 112.
- Nickerson, A. B., & Nagle, R. J. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 25(2), 223-249.
- Oldmeadow, J. A., Quinn, S., & Kowert, R. (2013). Attachment style, social skills, and Facebook use amongst adults. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 1142-1149.
- Parker, J. D., Taylor, R. N., Eastabrook, J. M., Schell, S. L., & Wood, L. M. (2008). Problem gambling in adolescence: Relationships with internet misuse, gaming abuse and emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 45(2), 174-180.
- Paulk, A., & Zayac, R. (2013). Attachment style as a predictor of risky sexual behavior in adolescents. *Journal of Social Sciences*, 9(2), 42-47
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological monographs: General and applied*, 80(1), 1-28
- Thorberg, F. A., & Lyvers, M. (2010). Attachment in relation to affect regulation and interpersonal functioning among substance use disorder in patients. *Addiction Research & Theory*, 18(4), 464-478.
- Turiano, N. A., Whiteman, S. D., Hampson, S. E., Roberts, B. W., & Mroczek, D. K. (2012). Personality and substance use in midlife: Conscientiousness as a moderator and the effects of trait change. *Journal of research in personality*, 46(3), 295-305.
- Williams, S. K., & Kelly, F. D. (2005). Relationships among involvement, attachment, and behavioral problems in adolescence: Examining father's influence. *The Journal of Early Adolescence*, 25(2), 168-196.

